

تورکمن ادبیاتی

اجتماعی حرکت لر، ارکین غوغاشنگ گوزباشی دیر

turkmenedebiyat@gmail.com

آلتن خازنا

ساناواچ لار

کوموش تاپندم

یورمه لاپ یولا چنقدنم
بولدان بیر کوموش تاپندم
کوموشی بایا بریدیم
بای مانگا دانه بردی
دانانی غوشا بریدیم،
غوش مانگا غانات بردی
غاناتی کؤنگه اوچدوم
بیر تاسین جایا دوشندوم
تاسدان تاراشا دوشدوم
زولبی یاراشا دوشدوم

یوماق تاپندم

یومالاندم یوماق تاپندم
ایچیندن باش داراق تاپندم
داراغی ماماما بریدیم
مامام مانگا کؤگه بردی
کؤگانی چوپانا بریدیم
چوپان مانگا تاپاق بردی
تاپاغی دایمما بریدیم
دایمما مانگا غامچی بردی
غامچی نی یره اوردوم
یره مانگا جؤون بردی
جؤونی دریا بریدیم
دریا مانگا کؤپوک بردی
کؤپوکی درگه چالندم
درک مانگا یاپراق بردی
یاپراغی سنغرا بریدیم
سنغفر مانگا سؤیت بردی
سؤیدی بیشریبی اوتردنم
غارغا گلدی غاق اتدی
سرچه گلدی جیک اتدی
اولی آغام اولولتق اتدی
کیچی آغام کیچی لیک اتدی
ینگم غاچالاق اتدی
سؤیدوم دؤکولپ کیندی

هوره له - دویام - هوره له

هوره له دویام هوره له!
هوره له مه سنگ بوزلاما
کورن تاغنتنگ کوزله مه
تاغنی روان باغنتنگ بار
آلا یوپنن غوغتنگ بار

شاقفا - شاقفا - بیله زیک

شاقفا- شاقفا- بیله زیک
اون بارماق دا اون یوزوک
یوزوک سوونی ایچر من
عالمچه دن کچر من
عالمچه بؤلک بؤلک
پششباقا دالاق دالاق
پششباقانی قاقارلار
اسن بایا ساقارلار
اسن باینگک آت لاری
نامه دینیپ کینکشه یار?
آرپانی نیردن آلقاق?
چاینگک دویوندن آلقاق
چاینگک دویوبی چال می دئر?
باینگک دیلی لال می دئر?

ایکی چوپان اوروشدی

ایکی چوپان اوروشدی
بیری غانا بولاشدی
اونونک غانن کیم سؤپیر?
آق ساققالی پیر سؤپیر
پیریم کیندی اودونا
پالتا دکی بوندا
پالتا دال دیر غامش دئر
اون بارماغی کوموش دیر
کوموشینی بیتریدیم
خانا خابار پتیریدیم
خاننگک آتی کینکشه یار
نامه دینیپ کینکشه یار?
آرپانی نیردن آلقاق?
چاینگک دویوندن آلقاق
چاینگک دویوبی چۆپ می دیر?
خاننگک اوغلی کۆپ می دیر?

دوشوندیریش

دوشوندیریش
درک (سؤوز لر ماشغلاستاندان بولان دیک اؤسیان
پشندرابوق یاپراقی آغاق)
غاچالاق اتک (بویون غاچمرنگ، ساپالاق آتماق، غاچالاقلاماق)
عالمچه)
کامیگ کیتان اوغرون کورکزمک اوچین تیکیلان پالو)

تایپاران ح . کس

بو دؤورده بیز آلتی لاما گورنوسوشینده
(B-C-A-B-A) قافیله لاشیان سطریرله غایات
کلیاریس. آلتی لاهاننگ بو گورنوشی قازاق
شاهیری آبا- ینگ دؤره دیجیلیگینده ایلیکینچی
کزک پیدا بولیار. شونگا گؤرأ - ده اؤده عبدالله نگ
آیدیشینا گؤرأ ، اول « آبا آلتی آباغی » ادینی
آلیپ دیر. آبا آلتی آباغی تورکمن غوغوشینا
هم آرالاشیپ دیر.

سالمقینچاق یل،
کل ،ینه کل A،
سیپا غیزغین یوزلری B،
کز پاراخات ، C
بسله راحت ، C
یلچاپ داغ هم دوزلری B

(رحمت سید)

سؤنگ غادیمی ایبتالیدا یوزه چیقان ینه بیر بند
لر گورنوشی نینگ اساسندان تأثیرله نیپ سؤنت
بندی دییپ آتلاندرتلیان اؤن دؤرت سطریرلی
سؤنت غوغوشی سننا غایات کلیاریس. (ایکی
سانی دؤرت لمه و ایکی سانی هم اؤچ لمه دن
عبارت بولان غوغوشی) تورکمن شاهیرلاری
نینگ آراسیندا ، سؤنت گورنوش - ده قادیمی
گورنوشی نینگ باشنی باشلان شاهیر قربان
ناظار عزیز دیر.

دنگیز کوز یاش دؤکیار، دنگیز آغلابار،
اؤچ کون دیر دنگیز نینگ هیچ قاراری یوق،
دنگیز آیرالنگا باغرئن داغلابار،
اول آ ی یارین باغرا باسپ بیله نوق.

اؤچ کون دیر آسمانی چال بولوت بوراپ،
دنگیز نینگ بو حالنگا کولوپ کوزله یار،
اؤچ کون دیر دنگیز نینگ باغرئن پاراپ،
اونونگ کوزل آ ی یارنی گیزله یار.

دنگیز - ده آخ اوروپ دییای: « ای شمال ،
شو چال بولدی قوو- دا ، رحیم ات جانا! »
دنگیز نینگ نالغشئن اشیددیپ شو حال،

شمال چال بولودی قوویار اوماننا،
کوزل آ آسماندا دنگیزه دوشیار،
دنگیز یارنن باغرا باسپ کؤشه شبیار.

یازنجی احمد بگمرا دینگ سوت ادبیاتی مجله
سینده « چپر ماضمون و شاهیرانا فورماننگ

ارکینلیگی» ادلی ماقالاسیندا سؤنگی دؤورلرده
دؤورننگ طالابی نینگ ، چپر ماضموننگ
اؤشوشی نینگ ، شاهیرانا پیکری حاص ارکین ،
حاص ادبینگ یوزه چیقارماغنتگ اساسین - دا
اؤچ سانی تازله لیگی بللاپ ، اولارینگ هر بیرینی
غیصغاچا حاصییت لندیریار:

۱- بنت لری غارنشدنرماق. موند بیر منظومه
- دا بیر منگزش اولچه گی بنت لرینگ بیر ناچه
گورنوشی نی غارنشدنرلئپ اولانیلار. شاهیر
شبله گورنوش - ده یازنلان اثرده بللی بیر بندینگ
قانون لارننا کؤگه ریلیپ اؤتورمایار. اثرده ایسلان
بندینی ایشله دیپ بیلار. یاغمیر بیرقولی نینگ «
جیجون توفلون لاری » آلتی منظومه سی شبله
گورنوش - ده دؤره دیلیپ دیر.

۲- پلى متریک غوغوشی. اگر بنت لری غارنشدنرماق
تازله لیگینده دینگه بنت لر کزک لشدیریلیان بولسا
، بو یرده شاهیر بیر اثرده دؤرلی اولچک لری ،
شونونگ بیلن بیر حاطاردا دؤرلی بنت گورنوش
لرینی اولانیپ بیلار.

۳- ده دریادان دؤره یار بولوت ،
ینه - ده بولودی ییرادیار شمال،
شیدیم هم سی بیر همرا بولوپ ،
بیر- بیر سیینه بریارلر کمال.
المیداما آل سن شولاردان میخال،
هم میداما بول سن اولارا میخال، انسان.

(کریم قربان نیس)
شاهیر آلتی سانی اؤن بیر بوغولنی سطریرنگ
ایزیدان ایکی بوغولنی سطریر گتیریار. شبله لیک
بیلن ، سطریرلره پلى متریک حاصییت بریار. جمله
یچی ایکی بوغولنی سطریر اؤزونینگ قافیله لاشما
حاصییتی بویونچا اؤنگونداکی سطریر بیلن اؤران
سازلاشیار. دیمک اول گورنوش بویونچا اؤنگونداکی
سطیر لرینگ قانونی دوامی بولوپ دوریار.

غوغوشی نینگ تئوری سینی اؤوره نیچی عالیم لار
پلى متریک غوغوشنی ارکین غوغوشغا کچه کینگ
اساسی اولی ادیم و اؤنونگ باشلانغنجی حاساپ
ادیارلر.
۲- آسترافیک غوغوشی . عیلمی ادبیات - داللی بیر

(مشروطه لیک طالابلنا باغلی بولان هنجوولی
پورصاتلار - دا ایران دا رسمیت ده تانالیان و
تانالمالیان شاهیرلار ایکا بولونیارلر. بیر توپاری
غوزغالانگا غوشولمان شاه کؤشکونینگ
خیزمانتندا غایبار و بیله کی توپار شول ساندان ملک
الشعرا یبار، ایرج میرزا، عارف قزوینی و بیله کی
لر کؤشکی ترک ادیب، انقلابیا غوشولیارلار. ایران
دا مشروطیت آدلی شغفریت شول حرکتینگ
اساسیندا غارامایاق حالقنگک کوزللیک هوناری
تاناماق مۆچبرلیگینده هم عاداتی و سنتی ساک -
حرکتسیز قادیمی شغفریه تینگ ایکی چاکلیگینده
دؤره یار. شاهیر نسیم شمال بو دؤوردن آیدنگ
مثال دئر.

سؤنگ کوز یتیمی آیدنگک تازله غوغوشی دییپ
آدلاندرلان بیر تارنخی حادثا شول مشروطه
ایسله گلی ، غالقننش لی حرکت لرینگ ایچیندن پیدا
بولیار. ابوالقاسم لاهوتی، تقی رفعت و زمان شاهیر
شمس کسمایی هم جعفر خامنه ای تازله غوغوشینگ
ایلیکینچی لری هؤکومنده تانالیار. ت. رفعت بیلن م.
بهار اینگ موقاددس و دوزؤملی چکیشمه لری بیلن
بو یولی یایبانگ لاشدنریارلار.

سؤنگ ۱۲۹۹ ش. ییلى نیمایوشیج قصه رنگ
پریده آلتی غوغوشی سی بیلن شغفریه تینگ
گورنوشینده و فورمینا غوزغالانگ سالیار.

اجتماعی حرکت لره باغلی بولان تازله غوغوشی
، رضا شاننگک تاغنت - دا اؤتورماغی بیلن کؤشه
شبیار، دینگه موسیقی مجله سینده نیما دان ۱۵
غوغوشی چاپدان چتقیار.

سؤنگ تازله غوغوشی ، ۱۳۲۰ نجی یئل لردان
باشلاپ تا ۱۳۲۲ نجی ییلا چتلی اینگ آیدنگک و
تأثیرلی دؤورننشی حاضیرکی زامان تارنخشتمزدا
کچیریار.

۲۰ - نجی شمس یئلنگک شهر یوریندن سؤنگ
بیر طارپان اؤن لارچا ادبی و اجتماعی نشرلر بیله
کی طارپان غارایش لانک دؤرلی لیگینه نوبات
لاندرلئپ آزاد بیان هم ارکینلی لیک هم آچ -
آچالئق پورصات لارننا غایات کلینار . باشغا بیر
طارپان دؤنیاً بویونچا اولی - اولی یازنجی لارو
شاهیرلارنگک چپر اثرلری کینکیش له بیلن ترجمه
و نشر ادیلار. شبله لیکده تازله غوغوشینگ دؤپ
گؤتر اؤسوشینه سباب بولیار.

۱۳۲۵ - نجی ییلا ایلیکینچی کزک کچیرلن
یازنجی لار- شاهیرلار کنگره سینده ۶۰ شاهیردان
۴ شاهیر (نیما - توللی - نادر نادر پور و ابتهاج
) و ۱۳۲۶ - دا شیبانی دان جرعه و احمد
شاملودان آهنگ های فراموش شده آدلی کیتاپ
لارنی چاپدان چتقیارلار.

بیز حاضیرکی آق غوغوشینگ دؤنیاً بویونچا
غویان آیدنگک تأثیرینی هم اؤسوشینی دؤرلی
دیل لرده و یورت لرده مشهور شاهیرلار
فرانسادان پل الوار ، روبر دسنوس ، هانری میشو
و اسپانیا شاهیرلری فردیو کارسیا لورکا ، شیلی
حلق شاهیرلری پابلو نرودا ، تۆرک شاهیرلری نازم
حکمت و آمریکانگ غارالارنندان شاهیر لنگستون
هیوز و سنکالی شاهیر هم جمهور باشلغنی بولان
لئوپولد سدار سنکور یالی مشهور شاهیرلار
برکی دار دیریس .

بو شاهیرلارنگک آراسیندا تورکمن غوغوشی
سیندا حاص تأثیر غویانی حاتتا تورکمن لرینگ
آراسیندا گلیپ ، توی - دابارالار غوغوشلانی
شاهیر نازم حکمت دیر . البت تورکمن ادبیاتیندا
ناظم حکمتدن اؤنگ آق غوغوشغا طاراپ ایلیکینچی
ادیم لری اولچه جک بولساق، اوندان بیز کلاسیک
ادبیاتیندان تا شو واغتا بند لرینگ دؤرلی گورنوش
لرینی یاغنی عروضی ریتینگک ایکی لمه تا نا

اؤنلاما چتلی اوللاننش اوصول لارننی هم اول
سطیرلرینگ گورنوش تاینندان سازلا شقغلی و
اؤنونگ لابزلی لیغی هم کوزل لیگی و کامیل لیگی
نینگ یوقارلیغی نی گوز اؤنگونه توتوپ تاپاوت
لاشدنرمالی بولیارلر .

کچن آتنا گون (۲۳ مرداد ۱۳۸۸) . کلاله شهری
نینگ ماغنتم غولی آدنداقی جمعیتی قترق دینچی
یغناغی نی شهرینگ مرکزی کیتاپخانا سیندا آق
غوغوشی باراسیندا پیکر انش لئق لی تولیومدا
کچیردی . بو مؤوضوغ اساسیندا شاهیر غفور خوجه
بو یغناق دا بلله نن سوزچی هؤکومنده الینگیزدکی
ماقالانگ اوستی بیلن کینکیش له بیلن چقییش اتدی .
ماقالانی چاپ اتک ماقصادی بیلن ، اؤنونگ دؤلی
ماضمونتنی صحرانگ غادئولی اؤقوجی لارن ننگ
اؤسونه کچیریس .

اگر بوتین اؤز کؤچامی
کونی دن - کونی .

هم بوتین یوردیمی
اوج - غتراسنر کؤچه یالی
غوغوشی ادینسم :

سین مانگا اینانمان
چول - بیبانا چتقار سننگن
ادیل شول کونی .
(پل الوار - فرانسه شاهیرنی)

تورکمن شاهیرلارننا ، شغفر تکنیکاسیندا آق
غوغوشی نگ کرکدکی یار - دا گرک داللیگی ، بارپ
۱۹۴۰ - نجی یئلان باری اویلاندرنجی مسئله
لرینگ بیر بولوپ کلیار .

میخال اوچین ح . اسماعیل غوغوشی دؤزمه کینگ
فورمالاری آلتی ماقالاسیندا شبله دییار: تورکمن
ادبیاتی قاپاسنر غوغوشی نی اؤرگانکی قاپول
انمز دییپ ثبوت ادن آدم تاپلماز . اؤنی بیزینگ
صاحنامنر قاپول اتدی ، ادبیاتینم هم قاپول ادن .
دیین پیکری اؤنگه سوزیار .

سؤنگ ۶۰ - نجی یئل لارنگک باشلارنندا و ۷۰ -
نجی یئل لارنگک اورتالارنندا آق غوغوشی حاقداقی
چکیشمه لر و غارایش لار تورکمنیستاننگ
ادبی ژورنال لارنندا هم غزایت لارنندا گورنؤپ
باشلار .

یوقارقی تاریخ لاردا گورکزیلیغی یالی ۴۰ - نجی
یئلان باشلاپ بیر موقاددس جدل هؤکومنده آق
غوغوشی باردا اؤز غارایشینگی بیان اتماکه ایلیکی
باشدان خاص تورکان و غویلی دؤره دیجیلیک
مورتنر تولوپ اورتا چتقمالی بولیار . ایزلی -

ایزینا دؤره دیجیلیکی شاخصییات لار شغفریه
تینگ سکی سینده دیره نیپ آزاد و ارکانا اؤز نوقدای
ناظارلارننی آیدمالی بولیار. بیله پورصات هر بیر
حالقنگک ادبیات مرتبه لرینده بولوپ بیلر . اما
سؤرچک عومری و مۆچبری اجتماعی حرکت لره
باغلی بولیار. آق غوغوشی هم بو اجتماعی حرکت
لر بیلن باغلاننشدان ، اوندان اؤز سازلاشقغلی و
تأثیرلی کوز باشنی آلیار. ایسهم تأثیرلی حرکت لر،
تازله غوغوشی بیلن اوتغاشچاق بولسا نامه زات
لارا اؤنس بریلمی ؟

ایلیکی اجتماعی حرکت لر بیلن بیر حاطاردا اؤنگا
حاکیم لیک آیتان قانون لار . ایلاتیا- داهونار و
هونار اؤسوشینه و عؤمرنه - عؤمور غوشیان
خالقنگک تأثیر کرک .

سؤنگ شاهیر و اؤنونگ شغفرنگک مناطق لی -
پلسپه لی دؤوامی هم اثرینگ گورنوشی و اؤنونگ
مانگری کرک .

بو زاتلاردان اینگ موهومی، شول اثرینگ
حالق بولان اوتغاشقغلی هم حالقنگک هوناره
بولان تأثیر هم دره گینه هونارینگ حالق
یتیرن تأثیر . دیمک اثرینگ ماضمون بایلغی و
حالق نوسغالغی بو تأثیرینگ ایننگکان اولی هم
اوتغاشقغلی و سازلاشقغلی یری دیر .

آق غوغوشی اوچین بو حرکت لره باغلی بولان
اؤزکزیلیغی پورصات لار هر بیر حلق - دا
دؤرلی - دؤرلی بولوپ یوزه چتقیار . مثال اوچین
تورکمنیستاندا اوروشدان اؤنگ ۴۰ - نجی م.
یئل لار - دا و اوروشدان سؤنگکی یئل لاردا کؤزه
گورنوتیار .

اگر بیز تورکمنیستاندا آق غوغوشغا باردا تأثیرلری
منگک- دا یاغا غالان فوتوربست لار تولیوم لاری
نینگک باش توتانی مایاکوفسکی و ایمازیستی
(تصور گرای) حرکت لری کامیل اؤن سرکی
پسین نینگک تأثیرلری بیلن گوز اؤنگونه آلساق،
بیزینگ یوردومیز ایراندا هم بو حرکت لر ایرکی
مشروطه دؤوریندن باشلاپ دئر .

تورکمن صحرا - دا ، حاضیرکی آق غوغوشی
یازیان شاهیرلار، پارس ادبیاتی نینگک تأثیرلریندن
چندا دوشوپ بیلمز (البت ده بو سننلانگ اؤزی

چندا و کینکیش له بیلن بیر پورصات لاری طالب
ادیار . شول سباب حاضیر کلینگک بیر آز ایراندا
دوران تازله غوغوشی نینگ غیصغاچا تارنخی بیلن
تاننش بولاینگک .